

НАРОДНЕ ЕПСКЕ ПЕСМЕ

Народне епске песме чувају сећања на најзначајније догађаје и јунаке из наше историје. Међутим, у песмама се некада појављују и јунаци који нису историјски, који су измишљени. Често се и преувеличавају способности и врлине историјских јунака, да би се истакло њихово херојство, јер су они кроз векове српском народу уливали наду у ослобођење, правду и победу.

Наше народне песме забележио је Вук Стефановић Караџић средином 19. века. Песме је прикупљао и бележио путујући по Србији, а за неке му је било потребно и по више дана или недеља да би их забележио. Прикупивши песме, груписао их је према теми за коју су везане и штампао.

ЕПСКЕ ПЕСМЕ СТАРИЈИХ ВРЕМЕНА

Песме неистиројског тематског круга - личности нису познате историји („Свечи благо дијеле“, „Јетрвице адамско колена“, „Змија младожења“)

Преткосовски тематски круг – Немањићи („Женидба Душанова“, „Урош и Мрњавчевићи“)

Косовски тематски круг – кнез Лазар, кнегиња Милица, девет Југовића, Југ Богдан, Мајка Југовића, слуга Милутин, Вук Бранковић, Милош Обилић („Цар Лазар и царица Милица“, „Смрт Мајке Југовића“)

Песме о Марку Краљевићу – појављују се фантастични (вила, Муса Кесеџија) и реалистични противници Марка Краљевића (Турци, Арапи) („Марко Краљевић и Муса Кесеџија“, „Марко пије уз Рамазан вино“, „Орање Марка Краљевића“, „Марко Краљевић укида свадбарину“, „Марко Краљевић и бег Костадин“)

Покосовски тематски круг – Јакшићи, Ђурађ Бранковић, проклета Јерина (Ђурађева жена), војвода Пријезда („Диоба Јакшића“, „Смрт војводе Пријезде“, „Ропство Јанковић Стојана“)

ЕПСКЕ ПЕСМЕ СРЕДЊИХ ВРЕМЕНА:

Хајдучки тематски круг – Старина Новак, Стари Вујадин, Мали Радојица („Мали Радојица“, „Старина Новак и кнез Богосав“, „Стари Вујадин“)

Ускочки тематски круг – Иво Сенковић, Стојан Јанковић („Иво Сенковић и ага од Рибника“, „Ропство Јанковић Стојана“)

ЕПСКЕ ПЕСМЕ НОВИЈИХ ВРЕМЕНА:

Песме о ослобођењу Србије – Илија Бирчанин, Алекса Ненадовић („Почетак буне против дахија“, „Бој на Мишару“, „Боја на Чокешини“, „Бој на Лозници“)

Покосовски тематски круг

Песме овог тематског круга обухватају дуг временски период који је уследио после Косовског боја. Песме се тематски односе на бројене личности из наше историје, а највише певају о Бранковићима, Јакшићима и Црнојевићима, али и о неким другим јунацима који су се истакли својим подвизима и жртвовањем за слободу („Смрт војводе Пријезде“). Бранковићи су српска властелинска породица која је ступила на историјску сцену 30-их година 14. века.

Најлепше песме су: „Смрт војводе Пријезде“, „Смрт војводе Кајице“ и „Болани Дојчин“.

После пропасти српског царства на Косову наставља се пропадање српских феудалних држава под сталном најездом Турака. Велики број ових песама односи се на појединачне напоре српских феудалаца да задрже снажно турско надирање, али и неслогу и трвење међу њима који су само олакшали продирање турске војске. У овим песмама истиче се чин херојске борбе до последње капи крви и поносна смрт за идеал слободе.

У песми *Болани Дојчин* опева се спремност Дојчина да, иако исцрпљен од дугог боловања, устане у одбрану части своје сестре, супруге и града Солуна.

Војвода Пријезда не предаје свој град турском цару веће се бори до последњег. А када губи битку, скаче са својом женом у Мораву. У лику госпође Јелице дата је српска властелинка, одана, храбра и одлучна. Њихова трагична смрт у таласима набујале Мораве дирљива је и величанствена.

И војвода Кајица гине, али не од турске, већ од мађарске руке. Њега невитешки убија Сибињанин Јанко, јер му завиди на вештини, снази и јунаштву.

Народни певач опева и браћу Јакшиће. Они су се посвађали око коња и сокола, али племенита Анђелија својом мудрошћу мири браћу и указује им на неизмерну вредност братске љубави у песми *Диоба Јакшића*.

Најдужа наша епска песма која се својим уметничким квалитетима и драмским заплетима издваја од осталих је *Женидба Максима Црнојевића*. Најлепше је извајан лик Максима, кога је болест наружила и због чега душевно пати. Да би одржао обећање да ће младожења бити најлепши међу сватовима, отац Иван налази Максимовог друга Милоша Обренбеговића који ће пред девојачким родитељима ирати улогу младожење. Максим пати због овога, мучи себе и из љубоморе убија вољеног друга. Свадбено весеље се претворило у трагедију, у којој долази до крвавог обрачуна.

„У јунаке крвца утаврела,
па се сташе даривати дарома њинијем даром немилијем
из пушака црнијех крушака
догле дуге пушке истурише.
док то поље магла притиснула
од хитога праха и олова
тад с у тами мачи повадише
а сестрице у црно завише
а љубовце оставш удовице
а огрезну крвца до кољена...“

После битке на Марици 1371. године, и на Косову 1389. године, јужни делови државе су под турском врлашћу, а остаци државе су се померили на север: Деспот Стефан Лазаревић, син кнеза Лазара, имао је престоницу у Београду. Плаћао је данак и Турцима и Мађарима. Чим је његов син, Ђурађ, дошао на власт, одузет му је Београд (1427. године). Мађари су одузели Београд, а Турци Крушевац и Голубац. Пошто је изгубио Београд, изградио је нову тврђаву у Смедереву (24 куле). Завршена је 1430. године. Изградња је била брза, тешка, земља је осиромашила, људи су умирали, а народ није могао да окриви свог владара који их брани од Турака, већ је кривицу пребацио на странкињу. Из тог времена његовој супрузи Гркињи Јерини наденут је надимак - Проклета Јерина. Турци исте године освајају Солун. (О томе је опевано у песми „Болани Дојчин“, а он није познат историји.)

Кћер Катарину Ђурађ удаје за мађарског грофа Цељског, а кћер Мару за султана Мурата. Турци се свете за пораз од мађарске војске пред Смедеревом, и први пад Смедерева је 1441. године. Синови Гргур и Стефан одведени су у ропство у Малу Азију и тамо ослепљени. Потписан је Сегедински мир. Турци враћају Голубац и Крушевац и ослепљене синове. Мађарска војска преко Србије иде до Косова и тамо води други Косовски бој. Потучена је од Турака 1448. године. Војску је водио Јанко Хуњади или Сибињанин Јанко, а каже се „Страдао или прошао као Јанко на Косову“. После се изрека пренела на Марка, иако он нема везе са Косовом.

У међувремену трају ратови против Млетака 1451 – 1455. Године 1456. преминуо је деспот Ђурађ и његов најлмаћи син, Лазар. Турци су 1459. опет узели Смедерево. Многи Срби су после пада Смедерева побегли у Угарску, ступили у аустроугарску војску и продужили ратовање против Турака. Ко је желео азил у Угарској, морао је у борбу против Турака. Међу њима су браћа Јакшићи, Дмитар и Стефан, синови Ђурђевог војводе Јакше (*Јакшићи кушају љубе*).

Узроци пропасти српске државе.

- турска сила;
- размирице домаћих великаша;
- освајачки прохтеви Мађарске и Млетачке Републике.

(Војвода Пријезда је непознат историји. Сталаћ је освојио Муса 1413. године

Болани Дојчин је отелотворена жудња за осветом угњетених и понижених. Он не може да умре док на свету постоји крвник као Усо Арапин и нитков као Петар Наблантин. Он, као и Марко Краљевић, живи док не освети све.)